

Bediüzzaman'ın Bakış Açısıyla İslam ve Batı Medeniyetinin Menşe' Bağlamında Mukayesesi

Medeniyet Nedir ve Başarısı Neyle Ölçülür?

Bediüzzaman, bir medeniyetin sadece bir din, bir bölge veya bir asrın ürünü olamayacağını ancak, umurun malı olabileceğini belirtir. Özellikle medeniyetlerin mehasinlerinin üç kaynağının olduğunu ifade eder:

- a. Telâhuk-ı efkar,
- b. Semâvi şerayi',
- c. Hâcât-ı zaruriye.

Bediüzzaman, Avrupa medeniyetinin mehasinleri için bu listeye semavî şerayi' menşeli olmakla beraber, özele doğru vurgu yaparak, hususi bir kaynak daha ilave etmektedir ki, o da "İslami İnkılap"dır. (Sözler, s. 655) "Avrupa'nın en büyük üstadı Endülüs Devlet-i İslamiyesidir." (Sözler, s. 313) ifadesiyle daha somut ve doğrudan etkinin kaynağını da belirtir. Böylece, genel bu üç kaynak dışında, bazı medeniyetleri hususi olarak etkileyen kaynakların da mevcut olabileceğini ifade etmiş olmaktadır.

Bediüzzaman, bir medeniyetin başarılı sayılabilmesi, saadeti temin ettiğinin kabul edilebilmesi için ya "külle", yani umuma veya "lâakal ekseriyete", yani insanlığın çoğunluğuna "medâr-ı necât" olması gerektiğini belirtmektedir. (Sözler, s. 653) Ayrıca, medeniyetteki hakiki maksadının "istirahat-ı umûmî ve saadet-i hayat-ı dünyeviye" olduğunu (Emirdağ Lahikası, s. 335) ifade etmektedir.

Bediüzzaman, "medeniyetin kanunu" olarak telâhuk-ı efkarı gördüğü gibi, medeniyetleri ihtiyarlandıran, dolayısıyla ölüme mahkum edenin de, "mesâvi-i medeniyetin mehasinine galebe gelmesidir" (Muhakemat, s. 37-39) demektedir.

Batı (Avrupa) Medeniyetinin Menşei ve Temel Özelliği

Her medeniyeti şekillendiren ve ona bir nevi kimlik kazandıran menşe ve özelliklere dikkat eden Bediüzzaman'a göre, "Bir asıldan ikiz olarak neşet eden" (Tarihçe-i Hayat, s. 119) Avrupa medeniyetinin Eski Roma ve Yunan olarak iki "dehası" vardır. Bunlardan birisi "hayalâlûd", diğeri ise "maddeperest"ti. "Su içindeki yağ gibi" birbiri ile "imtizaç" olmayan, Avrupa'nın bu iki dehası, uzun süre birlikte olmalarına, medeniyetlerinin bu ayrılığı ortadan kaldırmak için çabalamasına, daha sonra Hristiyanlığın da çalışmasına rağmen "hiçbiri de temzicine muvaffak olmadı." İki dehanın

her biri “istiklallerini filcümle hıfzıyla”dikleri gibi, modern dönemde de (el’an) adeta iki ruh cesetleri değişmiş şekilde Alman, Fransız olarak mevcudiyetlerini korudular. “O ikiz iki dehanın, öküz gibi” birleşmeyi reddettiklerini zaman da gösterdi. Avrupa medeniyetinin iki dehası “ikizdi, kardeşti, arkadaştı, yoldaştı” ancak, buna rağmen “birbirleri ile dövüştü, hiç de barışmadı”.

Yalnız, Avrupa medeniyetinin iki dehası olmasına karşılık, bu dehalardan birinin Batı medeniyetinin ruhunu oluşturduğunun bir ifadesi olarak Bediüzzaman, “bu medeniyetin ruhu Roma dehası”dır (Sözler, s. 654) demektedir.

Bediüzzaman, Avrupa medeniyetini, mehasinlerini de dikkate alarak ikiye ayırmaktadır. “Hakiki Hristiyanlık”tan feyizle, insanlığın sosyal hayatına faydalı sanatlar ile adalet ve hakkaniyete hizmet eden fenleri, “mehasin-i medeniyet ve fûnûn-ı nafia” olarak kabul ve takdir etmektedir. Ancak, Bediüzzaman, bu takdir ettiği kısım dolayısıyla Avrupa medeniyetinin doğruluk ve üstünlüğünü kabul etmemektedir. Zira mehasin kısım Avrupa medeniyetini temsil etmemektedir. Bediüzzaman, “malayani ve muzır felsefeyi ve muzır ve sefih medeniyeti elinde tutan Avrupa’nın şahs-ı manevisi”nin bir elinde dalaletli felsefeyi, diğer elinde de sefih ve muzır medeniyeti tuttuğunu belirtmektedir. (Lem’alar, s. 123) Hatta, Avrupa medeniyetinin sefahat ve delaletle bozulmuş olduğunu, Avrupa’nın belli ölçüde mehasininin kaynağı olan Hristiyanlıktan da uzaklaştığını ifade etmektedir. (Lem’alar, s. 124)

Batı Medeniyetinin Esasları

Bediüzzaman, temeline ve eserlerine bakmak şartıyla Avrupa medeniyetinin “menfi” beş esas üzerine kurulup işlediğini belirtir.

“Nokta-i istinad: Hakka bedel kuvvettir. Kuvvet ise, şe’nidir tecavüz ve teâruz. Bundan çıkar hıyânet.

Hedef-i kasdı, fazîlet bedeline hasis bir menfaattir. Menfaatin şe’nidir tezâhum ve tehâsum. Bundan çıkar cinayet.

Hayattaki kanunu, teâvün bedeline, bir düstur-u cidâldir. Cidâlin şe’ni budur: tenâzu’ ve tedâfü’. Bundan çıkar sefâlet.

Akvâmların beyinde râbîta-i esası: âharın zararına müntebih unsuriyet. Başkaları yutmakla beslenir, alır kuvvet.

Milliyet-i menfiye, unsuriyet, milliyet; şe’ni olur dâimâ böyle müthiş tesâdüm, böyle feci telâtum. Bundan çıkar helâket.

Beşincisi şudur ki: Câzibedar hizmeti hevâ , hevesi teşcî, teshil; hevesâtı, arzuları tatmin. Bundan çıkar sefâhet.

O hevâ, hem heves, şe’ni budur dâimâ: İnsanı memsuh eder, sîreti değiştirir. Mânevî meshediyor; değişir insaniyet.

Şu medenîlerden çoğunun eğer içini dışına çevirirsen, görürsün: Başta maymunla tilki, yılanla ayı, hınzır; sîreti olur sûret.” (Sözler, s. 653)

Bediüzzaman, dayanak noktası, hedefi, içtimai hayattaki kanunu, kavimler-milletler arasındaki bağı ve cazibesi bakımından Batı medeniyetinin esaslarının menfi ve zararlı olduğunu ve insanlığa mutluluk getiremeyeceğini belirtmektedir.

Batı Medeniyetinin Hataları

Bediüzzaman, Batı medeniyetinin—kendi ifadesi ile—“medeniyet-i hazıra-i garbiye”nin, “semavi kanun-ı esâsilere muhalif olarak hareket ettiği için seyyiatı(nın) hasenatına, hataları-zararları(nın) faydalarına” üstün geldiğini, medeniyetteki hakiki gayesinin tersine olarak, istirahat-ı umumiye ve dünya hayatının saadetini bozduğunu belirtmektedir. Ayrıca, Batı medeniyetinin iktisat-kanaat yerine israf ve sefaheti, çalışma ve hizmet yerine tembellik ve istirahat meylini ön plana çıkması dolayısıyla, insanlığı fakir ve tembel eylediğini söylemektedir. Mevcut “Garp medeniyet-i zalime”sinin suiistimal, israfat ve hevesatı tehyiç ettiğini ve gayr-i zaruri ihtiyaçları zaruri hacetler hükmüne getirdiğini, bir insanın gerçekte muhtaç olduğunu dört haceti yirmiye çıkardığını, ancak helal kazancın bunu karşılayamamasından dolayı insanlığın gayr-i meşru yollara yöneldiğini ve “fakir” hale getirildiğini tespit etmektedir.

(Emirdağ Lahikası, s. 335)

Batı medeniyetinin insanın ruhunu bile maddileştirmeye yönelmiş, maddiyunluğu esas almış, insanlığa saadet yerine bir zehir vermiş, riyakarlığı düstur haline getirmiş, aileyi bozmuş, tembelliği artırmış, ihtiyaçları fazlalaştırmış, kârı ise çok az ellerde toplamış ve bir asi ve suçlu yüzünden başkalarını da suçlayarak öldürmüş olmasından dolayı Bediüzzaman, hatalarla dolu kabul etmektedir.

Batı Medeniyetindeki Mehasinin Kaynağı

Avrupa medeniyetinin mehasinlerinin de olduğunu ifade eden Bediüzzaman, ancak bu mehasinlerin “umum”un, yani insanlığın ortak malı olduğunu, bundan dolayı mehasinlerin ne Hristiyanlığın malı, ne Avrupa icadı, ne de son asrın sanatı olarak kabul edilemeyeceğini belirtir. İnsanlığın ortak malı olan ve Avrupa medeniyetinde tezahür eden mehasinlerin dört kaynağının bulunduğunu ifade eder:

- Telâhuk-ı Efkâr, (fikirlerin birbirine eklenmesi)
- Semâvi şerayi’, (semavi dinler)
- Hâcât-ı fitriye, (fitri ihtiyaçlar)
- Hususiyle şer-i Ahmedî (İslamiyet).

Bu dört kaynaktan “neş’et eden mal”a hiç kimsenin tek başına “temellük” edemeyeceğini de belirtir. (Sözler, s. 655)

Bediüzzaman, daha önce terakki etmiş olan İslâmî medeniyetin en önemli merkezlerinden biri olan Endülüs’ün, Avrupa’nın “en büyük üstadı” olduğunu da dile getirmiştir. (Sözler, s. 313)

Avrupa’yı ikiye ayıran Bediüzzaman, İsevililik hakiki dininden aldığı feyizle insanlığın içtimai hayatına faydalı sanatlar, adalet ve hakkaniyete hizmet eden fünunları terkip eden Avrupa medeniyetinin mehasin kısmını oluşturan birinci Avrupa’yı takdir etmektedir. Ancak bu mehasin kısmının, Avrupa medeniyetini “sefi medeniyet” olmaktan kurtarmadığını da belirtmektedir. (Lem’alar, s. 123) Bediüzzaman, birinci Avrupa’nın kaynağı olarak da telâhuk-ı efkâr ile semâvi kaynağı kabul etmektedir.

Bediüzzaman, medeniyetleri kafir ve mümin olarak ayırırken, kafirlerin medeniyetinde görülen mehasin ve yüksek terakkiyat-ı sanayiîni, “tamamen medeniyet-i İslamiyeden, Kur’an’ın irşadatından, edyan-ı semaviyeden inikâs ve iktibas edildiği”ni belirtmektedir. (Mesnevi-i Nuriye, s. 77) Bediüzzaman, “medeniyet-i haziranın harikalarını, beşere birer nimet-i Rabbaniye” olarak kabul etmektedir. (Emirdağ Lahikası, s. 335)

Bediüzzaman bu medeniyetin de bazı iyiliklerinin bulunabileceğini, ancak, bunların kaynağının sadece Batı medeniyeti olamayacağını belirtmektedir.

Batı Medeniyeti Hristiyan Medeniyeti midir?

Avrupa medeniyetini bir kökten ortaya çıkan Roma ve Yunan dehalarının oluşturduğunu belirten Bediüzzaman, bu medeniyetin ruhunun Roma dehası olduğunu, Hristiyanlığın iki dehayı birleştirmek için çalışmasına rağmen başarısız kaldığını (Sözler, s. 654) söylerken Hristiyanlığın Batı medeniyetinin esas unsuru olmadığını ifade etmektedir.

Bediüzzaman, Batı medeniyetindeki hasenelerden bahsederken de bunların “ne Nasraniyet malı, ne de Avrupa icadı olduğunu” belirtmektedir. (Sözler, s. 655)

Hristiyanlığın Avrupa’da üç yüz sene dahili savaflara sebep olduğuna işaret eden Bediüzzaman, Avrupa’nın dinine “mutaassıp” olduğu dönemlerde medeni olmadığını, “taassubu terk” ettiğinde “medenileştiğini” ifade etmektedir. (Sözler, s. 312) Bu süreçte Bediüzzaman, Avrupa’nın “Katolik mezhebini beğenmeyerek başta ihtilalciler, inkılapçılar ve filozoflar olarak, Katolik mezhebine göre ehl-i bid’a ve Mutezile telakki edilen Protestanlık mezhebine iltizam” ile Fransız

İhtilali’nden de istifade ile Katolik mezhebini “kısmen tahrip” edecek olan Protestanlığı ilan ettiklerini kaydetmektedir. (Mektubat, s. 420)

Hristiyanlıkta “yalnız esasat-ı diniyenin Hz. İsa’dan alınmasına karşı, hayat-ı içtimaiyeye ve fûruat-ı şeriyeye dair ekser ahkamlar”ın Havariler ve ruhani reisler tarafından teşkil edildiğini belirten Bediüzzaman, bu açığın, büyük kısmı geçmiş mukaddes kitaplardan alındığını ifade etmiştir. Bediüzzaman, Hz. İsa’nın dünyaca “hakim ve sultan” olmadığından dolayı, içtimaî ve umumî kanunlara merci olmadığını, esasat-ı diniyesi hariçten bir libas giydirilmiş gibi şeriat-ı Hristiyanîye namına örfî kanunlar, medeni kanunlar alınmış, başka bir suret verilmiştir.” demektedir. (Mektubat, s. 420) Hatta, havas ve hükümet adamlarının elinde Hristiyanlık, özellikle Katolik mezhebi bir vasıta-yı tahakküm ve istibdat olduğu kanaatindedir Bediüzzaman. (Mektubat, s. 421)

Bediüzzaman’a göre; Avrupa, sefahat ve dalaletle bozulmuş ve İsevî dininden de uzaklaşmıştır (Lem’alar, s. 124), Batı medeniyetini dini değil, “dünyevi”dir (Münazarat, s. 71), Hristiyanlığın malı olmayan medeniyeti ona mal etmek” mümkün değildir. (Sünühât, s. 82)

Kısacası, Batı medeniyeti Hristiyan bir medeniyet değildir. Hristiyanlık Batı medeniyetine tesir edememiş, tersine Avrupalılar Hristiyanlığa tesir etmişlerdir.

Başka Bir Medeniyetten Faydalanma

II. Meşrutiyet Döneminde, “Terakkiyat-ı medeniyeye yardım edecek noktaları (fünun ve sanayi için) maalmemnuniye alacağız.” diyen ve yabancı bir medeniyetin mehasin dışındaki kısımlarının şeriatın kılınıcı ile kesilmesi gerektiğini belirten Bediüzzaman, bu hususta 1910’lu yıllarda Japonları örnek göstererek, “her kavmin maye-i bekası olan âdât-ı milliyelerin muhafaza” edilmesi gerektiğini ve “bizim adat-ı milliyemiz, İslamiyet’te neşvünema bulduğunu” belirterek İslamiyet’e iki kat sarılınması gerektiğini söylemektedir. (Divan-ı Harb-i Örfî, s. 81) Yine Bediüzzaman, “çürük medeniyet mesâvilerini (fenalıklarını) medeniyetimize girmekte yasak eden hükümleri Kur’an’ın kanun-ı esasileri”nden çıkılmaması gerektiğini mebuslara söylerken (Divan-ı Harb-i Örfî, s. 70-72) Avrupa medeniyeti ile kendi medeniyetini ayırmakta, kendinin kastettiği medeniyetin Kur’an esaslarına müstenit olacağını açıkça 1909’da da belirtmektedir. Ayrıca Bediüzzaman, II Meşrutiyette başlayan süreci bir nevi yeni medeniyete başlangıç gibi algılamakta, bunu “medeniyetimizin gençliği ve şebabeti, zülal-i aynü’l-şeriatla muhafaza olsun” şeklinde ifade etmektedir. (Divan-ı Harb-i Örfî, s. 81)

Eski dönemlerde, gayrimüslimlerle olan muhabbetten “nifak kokusu” gelirken, 1910’larda ortaya çıkan “inkılab-ı acib-i medenî ve dünyevî” olduğunu, bütün medeniyetin zihinleri ve akılları “meşgul eden nokta-i medeniyetin”in terakki ve dünya olduğunu söyleyen Bediüzzaman, zaten gayrimüslimlerin de kendi “dinlerine o kadar mukayyed” olmadıklarını, dolayısıyla gayrimüslimlerin dinî olmayan “medeniyet ve terakkilerini istihsan (korunarak) iktibas” edilebileceğinden bahsetmektedir. (Münazarat, s. 71) Aynı dönemde, ecnebler “fünun ve sanayi silahıyla bizi istibdad-ı manevileri altında eziyorlar. Biz de fen ve sanat silahıyla... cihad edeceğiz” derken, “ahkâmda Avrupa’ya dilencilik etmek, din-i İslam’a büyük bir cinayettir” diyerek (Hutbe-i Şamiye, s. 92) Batı medeniyetine karşı tavrını ortaya koymakta olup, kendini koruyarak iktibas edilebilecek dediği şeylerin Batı medeniyeti değil, Batı medeniyetindeki fen ve sanat alanında bulunan ve daha sonra Bediüzzaman tarafından “umumun”, yani insanlığın ortak malı olarak tarif edilen şeyler olduğu anlaşılmaktadır.

İslam’ın Kabul Edeceği Medeniyet Nasıl Olmalı?

Kur’an’ın bütün insanlığa rahmet olarak indirildiğine işaret eden Bediüzzaman, İslam’ın başarılı kabul edebileceği bir medeniyetin ancak ya insanların tamamına (küll) saadet veya en azından çoğunluğa (ekseriyete) kurtuluş temin etmesinin şart olduğunu belirtir. (Sözler, s. 653)

İlahi kaynaklı olan İslam, beşeriyet ürünü ve “Roma dehası” temelli felsefeye tabi olamaz, mezcolmaz, aşılabilir veya tahakkümünü kabul edemez. Gelecekte Kur’an’a secde edecek olan aldatıcı Avrupa medeniyetine (sehhar), İslam’ın ve Müslümanların tabi olması Bediüzzaman’a göre mümkün değildir. (Sözler, s. 654)

Bediüzzaman, İslamiyetin “havastan ziyade avamın tahassüngahı” olması, zenginlerin fakirlere vermek mecburiyetinde oldukları zekat ile faizin yasaklanması gibi hükümleri nedeniyle “havassı avamın üzerinde müstebit değil, bir cihetle hâdim (hizmetçi)” yaptığını ifade etmektedir. (Mektubat, s. 422)

Bütün Müslümanların “bilihtiyar” gireceği “medeniyet-i Kur’an” esaslarını, “müspet” beş esas üzerine dönen bir saadet çarkı olarak değerlendirmiştir: “Nokta-i istinadı, kuvvete bedel haktır. Hakkın dâim şe’nidir adâlet ve tevâzün. Bundan çıkar selâmet, zâil olur şekâvet.

Hedefinde menfaat yerine fazîlettir. Fazîletin şe’nidir muhabbet ve tecâzüb. Bundan çıkar saadet, zâil olur adâvet.

Hayattaki düsturu, cidâl kıtâl yerine düstur-u teâvündür. O düsturun şe’nidir ittihad ve tesânüd; hayatlanır cemaat.

Sûret-i hizmetinde, hevâ heves yerine hüdâ-i hidâyettir. O hüdânın şe’nidir insana lâıyk tarzda terakkî ve refâhet,

Ruha lâzım sûrette tenevvür ve tekâmül. Kitlelerin içinde cihetü’l-vahdeti de tard eder unsuriyet, hem de menfî milliyet.

Hem onların yerine râbıta-i dindir, nisbet-i vatanîdir, alâka-i sınıfidir uhuvvet-i imânî. Şu râbitanın şe’nidir, samimi bir uhuvvet.” (Sözler, s. 653)

İslamiyet, hayat-ı şahsiye ve uhreviye cihetinden Hristiyanlığa uymamakta olup, “salâbet-i diniye”sini kahramanca savunan milletin, “bir ihtiyac-ı fitrisi hükmüne geçmiştir.” Bu açıdan salâhat ve iman hakikatlerinin yerlerini hiçbir terakkiyat ve hiçbir medeniyetin tutamayacağını,” Bediüzzaman ifade etmektedir.(Şualar, s. 313) Bediüzzaman, İslam’ın kabul edebileceği medeniyetin İslam dinine karşı olmaması gerektiğini belirtmektedir.

Bediüzzaman’a göre bir asinin yüzünden onun ailesini, köyünü, toplumunu suçlu sayarak yok etmeyi bir zulüm düsturu olarak beşere veren bir medeniyeti—ki, Avrupa medeniyeti bunu uyguluyor—İslam’ın kabul etmesi mümkün değildir. İslamiyet’te hiç kimsenin bir başkasının günahından mesul olmadığını belirterek, “masumların mesul” sayılarak zulüm yapıldığını açıklamaktadır.(Sünûhat, s. 42)

İslam’ın kabul edeceği medeniyetin hakka dayanması, yardımlaşma düsturunu esas alması, fazileti hedeflemesi, unsuriyeti reddetmesi, kardeşlik bağlarıyla insanları birbirine bağlamasını şart kabul edilmekte, bir medeniyetin en azından ekseriyeti mutlu etmesi gerektiğini ve zulüm yapmaması gerektiğini belirtmektedir.

Yeni Medeniyet

Bediüzzaman, 1909 tarihinde kendi “medeniyetimiz” ve Avrupa medeniyeti kavramlarını kullanırken,(Divan-ı Harbi Örfi, s. 70-72) 1919 yılında, Avrupa medeniyetinin İslam aleminin fitrat ve tabiatına muhalif olduğunu ve ona “yapışılmaması” gerektiğini, seyyiatı hasenatına üstün gelen Batı medeniyetinin “maslahat-ı beşer fetvasıyla menhus ve intibah-ı beşerle mahkûm-ı inkıraz” ve “manen vahşi bir medeniyet” olduğunu ortaya koymuş,(Sünûhat, s. 46) artık sadece Osmanlı ve İslam dünyasını düşünmek yerine daha geniş bir şekilde bütün insanlık ile ilgilenmeye başladığını göstermiştir. Bediüzzaman, artık, Batı medeniyetinin insanlığın fetvasıyla uğursuz kabul edildiğini ve insanlığın uyanmasıyla yıkılmaya mahkum olduğunu kabul etmektedir. Özellikle beşerin fetvası ve intibahına vurgu yaparak mevcut medeniyetin yıkılmasından sonra insanlığın yeni bir medeniyete ihtiyacı olduğu tespitini yapmaktadır. Ayrıca, aynı paragrafta “Devletler, milletler muharebesi tabakat-ı beşer muharebesine terk-i mevki ediyor, zira beşer esir olmak istemediği gibi, ecir olmak da istemez”(Sünûhat, s. 45) ifadesiyle de insanlığın yeni bir dönüşüme ihtiyacı olduğunu ortaya koymaktadır.

Kendisi için de bir dönüm noktası saydığı bu dönemden itibaren Bediüzzaman, “biz”imle beraber “beşer”e de çare arayan, yeni bir medeniyet için tefekkür eden bir mütefekkiye dönüşmektedir.

“İslamiyet’in düşmanı olan tedenniyi, ona dost göstermeyi feleğin ters dönmesi”ne delil olarak gösteren(Sünûhat, s. 81) Bediüzzaman’a göre, yeni medeniyet yani “şariat-ı Ahmediye’nin tazammun ettiği ve emrettiği medeniyet,” “medeniyet-i haziranın (Avrupa medeniyetinin) inkişâ’ından inkişaf edecektir.” Bu İslami medeniyet, Batı medeniyetinin “menfî” esasları yerine, müspet esaslar vaz’ edecektir.(Sünûhat, s. 48)

Bediüzzaman, Batı'nın "Şark husumeti İslam'ın inkişafını boğuyordu, zail oldu ve olmalı. Garp husumeti İslam'ın ittihadına, uhuvvetine, inkişafına en müessir sebeptir, baki kalmalı" demektedir.(Sünühât, s. 49). Bu arada, Batıların Şark düşmanlığı dolayısıyla, İslam'ın insanlığa sunduğu saadeti anlayamadığını, bu düşmanlığın ortadan kalkmasıyla Batının İslam'ın hakikatlerini anlayabileceğine işaret etmektedir. Müslümanların Batıya düşmanlığının baki kalmasının ise çökmüş, beşere saadet getirmeyen bir medeniyete Müslümanların ilhaklarının önüne geçerek, beşerin İslamî esaslı bir medeniyet kurmasının kapısını açacak bir süreci canlı tutmaya çalışmaktadır.

"Âlem-i küfür bütün vesaitiyle, medeniyetiyle, felsefesiyle, fûnunuyla, misyonerleri ile âlem-i İslam'a hücum ve maddeten uzun zamandan beri galebe ettiği" halde, dahildeki bütün dalaletle gitmiş grupların çabalarına rağmen, âlem-i İslam'a dinen galip gelemediğini belirten Bediüzzaman, "zaaf-ı dine sebep olan Avrupa medeniyet-i sefihanesinin yırtılmaya yüz tuttuğu ve medeniyet-i Kur'an'ın zuhura yakın geldiği"ne işaret etmektedir.(Mesnevi-i Nuriye, s. 86) Böylece Bediüzzaman, Batı medeniyeti yerine Kur'anî esaslara göre kurulacak bir medeniyetin geçeceğini söylemektedir.

"Küre-i arzı bir köy şekline sokan medeniyet-i sefihaneyle gaflet perdesi"nin çok kalınlaştığını ve "beşeriyet ruhundan dünyaya nâzır pek çok menfezler" açıldığını belirten Bediüzzaman, bunun tadilinin büyük bir himmete muhtaç olduğu, yanlış açılan bu menfezlerin kapatılmasının "ancak Allah'ın lütfuna mazhar olanlara müyesser" olacağı düşüncesindedir.(Mesnevi-i Nuriye, s. 105) Bediüzzaman, insanın ve insanlığın ruhunu maddileştirmemesi, fitri yapıya uygun olacak bir medeniyete geçilmesi gerektiğini belirtmekte ve bunun da ancak ilahi güce istinad edenler tarafından gerçekleştirilebileceğini söylemektedir.

Özellikle II.Dünya Savaşı dolayısıyla, "mağlupların meyusiyeti ve galiplerin dehşetli telaş ve hakimiyetlerini muhafaza ve büyük tahribatlarını tamir edememelerinden meydana gelen vicdan azapları" ve "medeniyet faztaziyelerinin aldatıcı ve uyutucu olmasının görülmesi, fitrat-ı beşeriyedeki yüksek istidadatın, mahiyet-i insaniyesinin umumi bir suretle dehşetli yaralanması ve edep-perest hissiyat-ı bakiye ve fitri aşk-ı insaniyenin heyecan içinde uyanması," gaflet ve dalaletin en sert ve sağır olan tabiatın, yani maneviyatı tamamen reddeden maddeciliğin "Kur'an'ın elmas kılıcı ile parçalanmasıyla, dalalet ve gafletin en geniş perdesi olan siyasetin" çirkin ve gaddar olan hakiki yüzünün ortaya çıkması neticesine dikkati çeken Bediüzzaman, insanlığın "maşuk-ı mecazisi" olan dünya hayatının "çirkin ve geçici olmasını" göreceğini, fitraten hakiki sevdiği ve aradığı "hayat-ı bakiyeyi kuvvetle arayacağını" belirtmektedir. İnsanlığın bu ihtiyacına cevap verecek tek seçeneğin "Kur'an-ı mucizü'l-beyan" olduğunu tespit etmektedir. Yalnız, Bediüzzaman buna bir şart koymaktadır ki, o da beşerin aklını bütün bütün kaybetmemesi ve maddi-manevi bir kıyametın kopmamasıdır.(Emirdağ Lahikası, s. 127)

Müslümanlar için hayatın özü olan şefkat, uhuvvet ve yardımlaşmanın inkişaf ve ihtizazının mevcut medeniyeti tahrip edeceğini söyleyen Bediüzzaman, "deniyet-i hazırâ" dediği Avrupa medeniyetinin "sureti"nin değişmesi "sistemi"nin bozulmasını da gerçekleştireceğini bunun sonunda "İslamî medeniyet"in zuhur edeceğini belirtmekte ve "bil ihtiyar" Müslümanların da "elbet [en] evvel göreceklerini" ifade etmektedir.(Sözler, s. 652) Müslümanların evvel girdiğinden bahsedildiğine göre bu medeniyete Müslüman olmayanların da gireceğinin düşünüldüğünü söyleyebiliriz.

Bediüzzaman saadet getirecek medeniyetin, iman ve tevhid nazarıyla bütün kainata uhuvvetle bakması gerektiğini, bu nitelikteki medeniyetin "bütün mahlukatı, bilhassa insanları ve bilhassa Müslümanları birbirine kardeşlikle bağlayacağını" söylemektedir.(Mesnevi-i Nuriye, 77) Bediüzzaman yeni medeniyette bütün mahlukatın, bütün insanların ve bütün Müslümanların birlikte düşünüleceğini, düşman değil herkesin dost olacağını söylemektedir.

Bediüzzaman, "şimdiki Garp medeniyet-i zâlîme-i hazırâsı"nın sebep olduğu, "dehşetli musibet-i beşeriyeye karşı Kur'an-ı Hakimin" çare olduğunu söylemektedir. Bunun için Kur'an'ın dört yüz milyon talebesinin [şimdi bir milyardan fazla] uyanması şarttır. "Kur'an'ın semavî kudsî kanun-ı esasileriyle" 1300 [şimdi 1400'den ziyade] sene evvel olduğu gibi, dört yüz milyon talebesi, "kendi kudsî esasi kanunlarıyla" yaraları tedavi etmesi gerekmektedir. Eğer "yakında kıyamet kopmazsa," Kur'an talebelerinin insanlığın "hem saadet-i hayat-ı dünyevisini, hem de hayat-ı uhrevisini kazandıracağını" göstermeleri elzemdir. Kur'an'dan "çıkan medeniyetin mehasini seyyiatına tam galebe edecek"tir. "Dinin bir kısmını, medeniyetin bir kısmını kazanmak için rüşvet verme"yi bırakarak, medeniyeti ona yani Kur'an'a, o "semâvî kanunlara bir hizmetkar, bir yardımcı" olmak konumuna getirecektir. Bediüzzaman bu Kur'an esaslı yeni medeniyetin kuruculuğunu iki delilden anladığını söylemektedir. Birisi, Kur'an-ı Mucizü'l-Beyân'ın "işarat ve rumuz"ları, diğeri ise, "uyanmış beşer"i

rahmet-i ilahiyeden bu çareyi “bekliyor, yalvarıyor, arıyor” olmasıdır (Emirdağ Lahikası, s. 335)

Bediüzzaman, Müslümanların en önemli görevlerinden birinin, insanlığı kurtaracak Kur’an-i esaslara müstenit yeni bir medeniyetin kurulması olduğunu açıkça belirtmekte, insanlığın dünyevi ve uhrevi saadetine ancak o zaman sağlanacağını belirtmektedir.

Avrupa medeniyetinin fazilet ve hüda yerine, heva, heves, rekabet ve tahakküm üzerine bina edildiği için zamanla kurtlanmış bir ağaç hükmüne geçtiğini, bu durumun kısa süre içinde “Asya medeniyetinin galebesine kuvvetli bir medar ve delil hükmündedir”(Hutbe-i Şamiye, s. 42) diyen Bediüzzaman, Avrupa medeniyetinin yerine Asya medeniyetinin geçeceğini belirtmektedir.

Tabi i ki, burada Asya medeniyetinin kaynağının, esaslarının ne olduğu gündeme gelmektedir. “Uzaktan gayet parlak” görülen İslam’ın ve Asya’nın “hâkim-i evvel ve âhiri olan İslamiyet’in galebesi”(Muhakemat, s. 37) ifadesiyle de, Asya medeniyetinin esaslarının İslamî olacağını ortaya koymaktadır. Asya medeniyetinde İslamiyet’in esas olacağı ve onun üstünlüğünde gerçekleşeceği hususunda, mukavemet edilmez bazı kuvvetlerin ittifak ve ittihad ettiğini belirtmektedir. Bu kuvvetler şu şekilde sıralanmaktadır:

1. Maarif ve medeniyetle mücehhez olan İslamiyet’in hakiki kuvveti.
2. Tekemmül-ı mebadi ve vesaitle mücehhez olan ihtiyac-ı şedid.
3. Asya’yı gayet sefalette, başka yerleri nihayet refahatte görmekten neş’et eden tenebbüh-ı tam ve teyakkuz-ı kamille mücehhez olan gıpta ve rekabet ve kin-i muzmer.
4. Ehl-i tevhidin düsturu olan tevhid-i kelime ve zeminin hasiyeti olan itidal ve tadil-i mizaç ve zamanın ziyası olan tenevvür-ı ezhan ve medeniyetin kanunu olan telahuk-ı efkâr ve bedeviyetin lazımı olan selâmet-i fitrat ve zaruretin semeresi olan hafiflik ve cüret-i teşebbüsle mücehhez olan istidad-ı fitri.
5. Bu zamanda maddeten terakkiye mütevakkıf ila-yı kelimetullah, İslamiyetin emriyle ve zamanın ilcaatiyle ve fakr-ı şedidin icbarıyla ve her türlü arzuyu öldüren ye’sin ölmesiyle hayat bulan ümitle mücehhez olan arzu-yı medeniyet ve meyl-i teceddüttür. Ve bu kuvvetlere yardım etmek için ecanib içine ihtilal veren ve medeniyetleri ihtiyarlandıran mesâvi-i medeniyetin mehasinine galebesidir, sa’yın sefahete adem-i kifayettir.”

Bediüzzaman, “Asya’nın bahtını, İslam’ın talihini açacak olan—şariat-ı garrânın terbiyesinde kalmak şartıyla—yalnız meşrutiyet (yani hakkın ve halkın iradesi manasında) ve hürriyettir.”(Muhakemat, s. 37-39)

Bediüzzaman, yeni medeniyetin İslamiyet’te ve Asya’da bulunan beş kuvvet tarafından oluşturulacağını, Batı medeniyetinin kendi içindeki zaafının, yeni medeniyetin kuruluşunda sadece esas kuvvetlere “yardım” edecek mahiyette olacağını belirterek, yeni medeniyetin Müslümanların ve Asyalıların çalışmaları ile kurulabileceğine açıklık getirmektedir. Böylece Bediüzzaman, yeni medeniyetin Avrupa’nın çöküşünden veya küllerini seyretmek için beklemekten değil, yeni medeniyet kurucularının kuvvet ve iradelerinden oluşacağını izah etmektedir. Tabiidir ki, yeni medeniyet kurulmaz ise mevcudun hakimiyeti devam edecektir.

Zaten Bediüzzaman, “medeniyetleri ihtiyarlandıran mesavi-i medeniyetin, mehasinine galebesidir”(Muhakemat, s. 38) derken, “ölmesi” kelimesini tercih etmemektedir. Böylece bir medeniyetin hatalarından dolayı sadece ihtiyarlayabileceğini, ortadan kalkması veya üstünlüğünün sona ermesi için ancak yeni bir medeniyete ihtiyaç olacağına işaret etmektedir.